

ÇOCUKLARIN GÖZÜYLE ÇOCUK HAKLARI

Dr. Enver DURUALP¹
Öğr. Gör. Gül KADAN²
Doç. Dr. Ender DURUALP³

Özet

Çocuk hakları kavramı, bir toplumun sağlıklı inşasında oldukça önemlidir. Her ne kadar bu kavram yasalarla güvence altına alınmış olsa da, uygulamada durumun böyle olmadığı bilinmektedir. Bununla birlikte çocukların da bu konuda yeterli bilgilerinin olmadığı bilinmektedir. Bu doğrultuda çocukların kendi hakları konusunda ne derece bilgili olduklarını belirlemek araştırmanın amacını oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim çalışması olarak gerçekleştirilen araştırmada, veriler “Genel Bilgi Formu” ve “Nitel Görüşme Formu” ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların %53,3’ünün erkek, %43,3’ünün 10-11 yaşlarında olduğu, %66,7’sinin altıncı sınıfa devam ettiği belirlenmiştir. Araştırmaya katılan çocukların yarısı 18 yaşın üzerini yetişkin olarak ifade ederken, %33,3’ü oyun ve eğitimi kendilerine yönelik haklar olarak belirtmişlerdir. Çocukların %46,6’sı kendilerini korumak görevini anne-babasına atfederken, %26,6’sı devlete atfetmiştir. Çocukların %20’si nüfus cüzdanı olmadığına kişiliksiz kalacaklarını belirtmiştir. %56,6 oranında çocuk bedenlerinin kendilerine özel olduğunu, %10’u tüm çocukların beslenmesi gerektiğini, %36,6’sı engelli çocuklara, %30’u yoksul çocuklara yardım edilmesi gerektiğini, %56,6’sı düşüncelerini açıklayamazsa kendilerini kötü hissedeceklerini ifade etmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda çocuk haklarına yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması ve etkililiğinin artırılması önerilebilir.

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Bilgiler Öğretmeni,

E posta: enverdurualp@hotmail.com, yazar ORCID numarası: [0000 0002 9979 5506](https://orcid.org/0000-0002-9979-5506)

² Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü,

E posta: gulkadan@gmail.com, yazar ORCID numarası: [0000 0002 1430 8714](https://orcid.org/0000-0002-1430-8714)

³ Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü,

E posta: endor2212@hotmail.com, yazar ORCID numarası: [0000 0002 6645 6815](https://orcid.org/0000-0002-6645-6815)

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Okul dönemi, Çocuk hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk hakları eğitimi

CHILDREN’S RIGHTS FROM THE EYES OF CHILDREN

Dr. Enver DURUALP

Öğr. Gör. Gül KADAN

Doç. Dr. Ender DURUALP

Abstract

The concept of children’s rights has significant importance for building a society reliably. Although this concept is guaranteed in the constitution, this is not the case in practise. Furthermore it is known that children don’t have enough knowledge on this subject. From this point of view, the purpose of this study is to determine how much information the children have about their rights. In this study qualitative research method was used. Data collection was done by using common information form and qualitative interview form. 53.3% of the participant children was male, 43.3% was 10-11 years old and 66.7% was sixth grade student. While the half of the children were expressing adults over 18, 33.3% stated education and game as their rights. As the 46.6% of the children attributed the duty of protecting of themselves to their parents, 26.6% attributed to the government. 20% of the children stated that they will be impersonal without their identity card. 56.6% stated that their body is special to them, 10% stated that all children should be fed, 36.6% stated that children with disabilities, 30% stated that poor children, should be helped and 56.6% said that they will feel bad if they won’t be able to explain their ideas. According to the results of the study, increasing the efficiency and widespreading the tendency to the children’s rights can be recommended.

Keywords: Child, School-age, Children’s rights, Convention on the Rights of the Child, Children’s rights education

Giriş

Çocukluk, 0-18 yaş arası dönemi kapsayan insan yaşamının en önemli dönemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çocuğun bu dönemi sağlıklı atlatabilmesi onun yetişkinliğe ve topluma olumlu bir yatırım olması açısından önemlidir (Dinç, 2015; Fazlıoğlu, 2007). Bu dönemde çocuklara sağlanan olanaklar ve haklar onların bir yandan sağlıklı gelişimlerini sağlarken diğer yandan kendi haklarını bilen ve karşısındaki insanlara adil davranabilen bireyler olarak yetişmelerini sağlayabilecektir (Fazlıoğlu, 2007; Flowers, 2007; Unutkan, 2008; Tuğrul ve Yılmaz, 2013).

Her ne kadar tüm çocukların haklarının olduğu ve bu hakların verilmesi gerekliliği bilinse de, çocukluğun tarihine bakıldığında, Rönesans'tan önce hiçbir girişim olmadığı gibi çocukların en temel hakları olan yaşama, barınma ve korunmalarının bile sağlanamadığı görülmektedir (İnal, 2014). Rönesans ve Reform hareketleri sayesinde çocuk, bir birey olarak görülmeye başlanmış ve toplumsal yapı içinde çocuğun konumlandırılmasına ve haklarına yönelik önemli gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır (Washington, 2010). Tüm bu gelişmelerde hedeflenen ana noktayı ise, çocuk hukuku kavramının gelişmesine bağlı olarak yasalarla çocuğun hukuki anlamda koruma altına alınması, çalışan çocukların haklarının güvence altına alınması, çocuğun gelişim ve yaşamı hakkında alınacak önlemlerin belirlenmesi ve eğitim almasının sağlanması oluşturmuştur (Hammerbeg, 2012; Lansdown vd., 2014; Müftü, 2001; Shumba, 2003; Tiryakioğlu, 2001; Uçuş, 2013; UNESCO, 2014).

Bununla birlikte çocuğun yaşam kalitesini ve memnuniyetini ön plana alan ve belirlemeye çalışan, çocukların yaşam koşullarını hem nesnel hem de öznel göstergeler eşliğinde bütünsel ve çok boyutlu bir yaklaşım içinden anlamayı hedefleyen çocuğun iyi olma hali yaklaşımı (child well-being) kapsamında yapılan çocuk merkezli araştırmalar, çocukların öznel deneyimlerini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle insan hakları bağlamında çocuk haklarına ilişkin politika odaklı araştırmaların önem kazanması, çocukların maddi durum, sağlık, eğitim gibi nesnel yaşam koşullarının yanı sıra içinde yaşadıkları koşulları nasıl yorumladıkları, mutluluk ve yoksunluklarını nasıl ifade ettikleri çocuklara ve haklarına yönelik çocuk merkezli araştırmaları gerekli kılmıştır (Uyan-Semerci vd. 2012).

Çocuk haklarına yönelik en geniş maddelerin yer aldığı ve en fazla ülkenin onayladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni (1989) imzalayan tüm devletler, hem çocukların yıllardır ihmal edilen tüm haklarını onlara geri vermiş hem de sağlıklı bir toplumun oluşmasına zemin hazırlamışlardır (Jones, 2005; Karakaş ve Çevik, 2016; Örün ve Tatlı, 2012; Unutkan, 2008; Washington, 2010). Tüm maddelerinde çocuğun yüksek yararını gözeten ve çocukların iyi olma halini anlamaya yönelik normatif çerçeveyi çizen Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun yaşama ve gelişme, isim ve vatandaşlık, düşüncelerini açıklama, bilgi alma ve ifade özgürlüğü ve özel hayatına yönelik hakları tanımlamaktadır. Ayrıca ailenin ve devletin sorumluluklarına ek olarak anne-babası olmayan çocukların korunması, engelli çocukların bakım ihtiyaçlarının karşılanması, çocukların sağlıklı bir şekilde yaşamına devam etmesi, sosyal güvenlikten yararlanması, oyun oynaması, her türlü kötü muameleden, silahlı çatışmalardan korunması ve suç işlediği takdirde adil yargılanması ve eğitim görmesi güvence altına alınan diğer hakları arasında yer almaktadır (Akyüz, 2000; Fazlıoğlu, 2007; Karaman- Kepenekçi, 2010; Yıldırım-Doğru, 2015).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun tüm gelişim alanlarını garanti altına alarak, sağlıklı bir toplumunda temellerini oluşturabilecektir. Çocukların haklarının bilincinde olması ve bunları içselleştirebilmesi oldukça önemlidir. Çünkü haklarının bilincinde olan çocukların, başkalarının da haklarına saygılı olmayı öğrenmeleri ve toplumda uyumlu birer kişi olabilmeleri mümkündür (Bilir-Seyhan ve Arslan-Cansever, 2017). Bu hakların edinilmesi ve öğrenilmesi ailede başlamakta ve çocuğun eğitim kurumuna gitmesiyle daha da şekillenmesi beklenmektedir (Baykara, 2010; Dinç, 2015). Özellikle çocuğun sosyal ve bilişsel gelişiminde yaşanan hızlı ilerlemelere paralel olarak okul öncesi ve okul döneminde gelişen birçok özelliğin yanında (Bütün-Ayhan, 2017; Durualp ve Aral, 2015; Fazlıoğlu, 2017), hakları konusunda da kavramları içselleştiren ve haklarını bilen bireyler olarak yetişmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, çocuk haklarının çocuk gözüyle belirlenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma, ilkokul ve ortaokulda öğrenim gören çocukların çocuk haklarına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Büyüköztürk vd. (2016) olgu bilim çalışmasını “*Olgu bilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışarı vurabilecek veya yansıtılabilecek bireyler ya da gruplardır. Olgulara ilişkin yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmak için görüşmeler yapılır*” biçiminde tanımlamaktadır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırma, Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı etüt eğitim merkezine devam eden çocukların çocuk haklarına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Genel evren içinden, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen ilkokul ve ortaokula devam eden 30 çocukla çalışılmıştır. Çalışma grubuna yönelik çocuklara ve ailelerine ait bazı sosyodemografik özellikler Tablo 1 ve Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Alınan Çocukların Bazı Sosyodemografik Özelliklerine Ait Dağılımlar

Özellikler	n	%
Yaş		
8-9	6	20
10-11	13	43,3
12-15	11	36,7
Cinsiyet		
Kız	14	46,7
Erkek	16	53,3
Okul		
İlkokul	10	33,3
Ortaokul	20	66,7
Doğum sırası		
İlk	20	66,7
Orta	5	16,7
Son	5	16,7
Sınıf		
5	10	33,3
6	20	66,7

Kardeş sayısı		
Yok	4	13,3
1	10	33,3
2	14	46,7
3	2	6,7
Toplam	30	100

Tablo 1'e göre, çocukların %43,3'ü 10-11; %36,7'si 12-15; %20'si 8-9 yaşları arasında olup; %53,3'ü erkek, %46,7'si kızdır. Çocukların %66,7'sinin altıncı sınıf, %66,7'sinin ilk çocuk, %46,7'sinin iki kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Alınan Çocukların Ailelerine Ait Bazı Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımları

Özellikler	n	%
Anne öğrenim		
İlkokul	3	10
Ortaokul	4	13,3
Lise	15	50
Üniversite	8	26,7
Baba öğrenim		
İlkokul	1	3,3
Ortaokul	2	6,7
Lise	13	43,3
Üniversite	15	46,7
Anne çalışma		
Çalışıyor	12	40
Çalışmıyor	18	60
Baba çalışma		
Çalışıyor	30	100
Aile tipi		
Çekirdek	26	86,7
Geniş	1	3,3
Tek ebeveynli	3	10
Aile geliri		
Asgari ücret ve altında	4	13,3
Asgari ücretin üzerinde	26	86,7
Toplam	30	100

Tablo 2'de, çocukların %50'sinin annelerinin lise, %46,7'sinin babalarının üniversite mezunu olduğu, çocukların %60'ının annelerinin çalışmadığı, tamamının babalarının çalıştığı

görülmektedir. Çocukların %86,7'si çekirdek aile yapısında iken, %86,7'sinin ailesi asgari ücretin üzerinde gelire sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, “Genel Bilgi Formu” ve “Nitel Görüşme Formu” ile toplanmıştır.

Genel Bilgi Formu; araştırmaya dâhil edilen çocukların ve ailelerinin sosyodemografik özelliklerini içeren sorulardan oluşmaktadır.

Nitel Görüşme Formu; araştırmaya alınan çocukların, çocuk haklarına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan ve uzman görüşü alındıktan sonra son şekli verilen yarı yapılandırılmış soru formudur. Nitel Görüşme Formu, çocukların çocuk hakları kavramı, çocukların yaşama ve gelişme hakkı, ayrımcılığın önlenmesi ve görüşlere saygı gösterme hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik 35 sorudan oluşmaktadır.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırma için, Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli yasal izinler alınmıştır. Etüt eğitim merkezindeki yönetici ve öğretmenlere çalışmanın amacı anlatılıp, olumlu görüş ve izin alındıktan sonra çocuklarla tanışılmıştır. Araştırmanın amacı, çocuklara anlatılarak, aydınlatılmış onam formları doldurtulmuş ve araştırmacı tarafından çocukların verdikleri yanıtlar not edilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde sosyodemografik değişkenler için SPSS 15 paket programı, çocukların verdikleri cevaplar için nitel analiz çözümlene teknikleri kullanılmıştır. Çocuk ve ailelerine ait olan sosyodemografik özelliklerin frekans ve yüzde değerleri alınmıştır. Çocukların yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verdikleri yanıtlar paket program ile kategorilendirilerek değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan veriler tablolar halinde verilmiş ve açıklanmıştır.

Tablo 3. Araştırmaya Alınan Çocukların Çocukluk ve Çocuk Hakları Kavramına İlişkin Görüşleri

Görüşler	N	%
Kaç yaşından sonra yetişkin sayılırız?		
18 yaş	15	50
15 yaş	6	20
12 yaş	4	13,3
Bilmiyorum	5	16,7
Çocukların hakları nelerdir?		
Oyun-egitim hakkı	10	33,3
Yaşama/barınma/beslenme hakkı	2	6,7
Her şey hakkımızdır	5	16,7
Bilmiyorum	13	43,3
Çocuk hakları günü ne zaman kutlanır?		
Bence her gün	1	3,3
Kutlanmıyor	2	6,7
Bilmiyorum	27	90

Tablo 3'e göre, araştırmaya alınan çocukların yarısı 18 yaşına kadar çocuk, bu yaştan sonra yetişkin olunacağını düşünmektedir. "Kaç yaşından sonra yetişkin oluruz?" sorusuna çocuklardan Ç₁, "12 yaşındaki herkese çocuk denir", Ç₄, "18 yaşını bitirmiş olana denir", Ç₁₇, "15 yaşından sonra yetişkin oluruz" ve Ç₂₈, "Bilmiyorum. Fikrim yok" ifadelerini kullanmıştır. Araştırmaya dâhil edilen çocukların %43,3'ü çocuk haklarının ne olduğunu bilmediğini ifade etmiştir. Çocuklardan, Ç₂, "Çocuk hakları bizim haklarımız", Ç₄, "Çocuk hakları, oyun oynayabilmek, mutlu ve neşeli olabilmektir", Ç₉, "Çocuk hakları, çocukların eğitim görme hakkıdır" ve Ç₁₆, "Bilmiyorum, Fikrim yok" cevabını vermiştir. Çocuk hakları gününün ne zaman kutlandığını ise çocukların %90'ı bilmemektedir. Çocuklardan Ç₄, "Çocukların günü demek", Ç₁₇, "Çocukların hakları demek" ve Ç₂₁, "Bilmiyorum" şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya Alınan Çocukların Yaşama ve Gelişme Hakkına Ait Görüşleri

Görüşler	n	%
Anne-babanın çocuklarıyla ilgili görevleri nelerdir?		
İlgilenme	14	46,7
Her istediklerini yapma	2	6,7
Okula göndermek/beslemek	2	6,7
Bilmiyorum	12	40

Devletin çocuklar ile ilgili görevleri nelerdir?		
İlgilenmek/korumak/ sevmek	8	26,7
Eğitmek	5	16,7
Daha fazla imkân sağlaması	1	3,3
Bilmiyorum	16	53,3
Senin adın soyadın olmasaydı neler olurdu?		
Kişiliksiz olurdu	6	20
Karışıklık olurdu	8	26,7
Üzülürdüm/kötü bir şey	5	16,7
Bilmiyorum	11	36,7
Benim bedenim bana özeldir. Çünkü;		
Özelim	17	56,7
Sağlığım iyi olduğu için	1	3,3
Nedeni yok	1	3,3
Bilmiyorum	11	36,7
Okula gitmeseydin ne olurdu?		
Oyun oynardım	6	20
Eğitimsiz olurduk	10	33,3
Güzel olurdu	6	20
Kötü olur, üzülürdüm	8	26,7
Çocukların yaşaması ve gelişmesi için neler yapılabilir?		
Beslenmesi sağlanır	3	10
Eğitim görmeleri sağlanır	5	16,7
Barınma/korunma hakkı verilir	8	26,7
Bilmiyorum	14	46,7
Oyun hakkın engellenseydi ne olurdu?		
Üzülürdüm	29	96,7
Oynayabiliyorum	1	3,3
Engelli çocuklara-yetişkinlere ne gibi haklar verilebilir?		
Yardım edilebilir	11	36,7
Mutlu olması sağlanır	1	3,3
Yaşama/barınma/beslenmeleri sağlanır	2	6,7
Hakları yeterli	2	6,7
Bilmiyorum	14	46,7
Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek ister misin?		
Hayır	15	50
Evet	15	50
Küçük çocukların evlenmesi doğru mu?		
Yanlış	27	90
Bilmiyorum	3	10
Devletin sana ne gibi haklar vermesini istersin?		
Hiçbir şey	18	60
Yeterli	2	6,7
Çok şey	4	13,3
Bilmiyorum	6	20
Çalışan çocuklar hakkında neler hissediyorsun?		

Çalışan çocuk görmedim	8	26,7
Kötü bir durum	5	16,7
Üzülürüm	15	50
Yanlarında olurum	2	6,7
Suç işleyen çocuklara ne yapılmasını istersin?		
Ceza verilmesin	8	26,7
Ceza verilsin	7	23,3
Bilmiyorum	15	50
Elinde sihirli bir değnek olsa çocuklar için ne yapardın?		
İstediklerini yapardım	10	33,3
Yardım ederdim	5	16,7
Oyun oynamalarını sağlardım	5	16,7
Eğitim görmelerini sağlardım	3	10
Korunma/barınma haklarına sahip olmalarını sağlardım	7	23,3

Tablo 4’de araştırmaya dâhil edilen çocukların yaşama ve gelişme haklarına ait görüşleri bulunmaktadır. Tabloya göre, araştırmaya alınan çocukların %46,7’si anne-babalarının görevlerini çocuklarıyla ilgilenmek olduğunu ifade ederken (Ç₁₄ “Okula göndermek, iyi davranmak” ve Ç₂₅ “Beslemek, onlara bir aile ortamı sunup, çocuğun kendini güvende hissedebilmesini sağlamaktır”); %26,7’si devletin görevlerinin çocuklarla ilgilenmek/korumak ve onları sevmek olduğunu belirtmiştir (Ç₁₁ “Sahiplenilmeyen çocukları evlat edinmek” Ç₁₅ “Eğitime yardımcı olmak” Ç₂₁, “Daha fazla imkân sağlanmalı”, Ç₂₂, “Onları korumalı”).

Çocukların %26,7’si ad-soyad olmamasının karışıklığa neden olacağını belirtmiştir. (Ç₈, “İnsanlar benim kim olduğumu bilmezler”, Ç₁₂, “Başka biri sanılırdım”, Ç₁₃, “İsimsiz gezerdim, üzülürdüm”, Ç₁₉, “Kişiliksiz olurum” ve Ç₂₄, “Kötü olurdu”) ifadelerini kullanmıştır. Çocukların %56,7’si bedenlerinin özel olduğunu ifade etmiştir (Çocuklardan Ç₃, “Çünkü ben özelim”, Ç₈, “Çünkü bana ait”, Ç₁₀, “Çünkü kendime şükredip sağlığımdan rahatsız olmadığım için”, Ç₁₁, “Çünkü eşim ve benzerim bulunmaz”, Ç₁₃, “Çünkü herkesin aynı değil ve ben biliyorum” ve Ç₁₆, “Çünkü bedenimi seviyorum”). Çocukların %26,7’si okula gitmemenin kötü olduğunu ve üzüntü vereceğini belirtmiştir. (Ç₅, “İleride işe gidemem, davranışlar öğrenemem”, Ç₈, “Evide oyun oynardım”, Ç₁₀, “Okuma-yazma öğrenemez, milletimize karşı sorumlu olamazdık”, Ç₁₁, “Meslek sahibi olmazdık”, Ç₁₃, “Kendimi zekâsı düşük biri gibi hissederdim”, Ç₃₀, “Kendimi kötü hissederdim”). Araştırma kapsamına alınan çocukların

%10'u çocukların yaşaması ve gelişmesi için beslenmesi gerektiğini, %16,7'si eğitim görmelerinin sağlanmasını, %26,7'si barınma/korunma hakkı verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Ç₅, “Süt içirilmeli”, Ç₇, “İyi beslenmeli”, Ç₁₁, “Sahiplenilmeli”).

Oyun oynamaları engellendiğinde, çocukların %96,7'si üzüleceğini belirtmiştir (Ç₅, “Ağlardım, mutsuz olurdum”, Ç₁₂, “Çok üzüldüm. Ama istediğim kadar oyun oynayabiliyorum”). Çocukların %36,7'si engelli çocuk ve yetişkinlere yardım edilmesi gerektiğini, %6,7'si engelli haklarının yeterli olduğunu belirtmiştir (Ç₅, “Onlara özel yerler yapılabilir”, Ç₉, “Şu anki hakları yeterli”, Ç₁₀, “Onlara yaşamları boyunca mutlu olma hakkı verilmeli”, Ç₁₃, “Devlet ne verdiyse artık”, Ç₁₄, “Bilmiyorum, yaşımın buna uygun olmadığını düşünüyorum” Ç₂₆, “Onlara yardım edilmeli”).

Çocukların yarısı Türkiye'den başka bir ülkede yaşamak isterken, yarısı gitmek istemediğini ifade etmiştir. Ç_{2,3}, “Tokyo”, Ç₄, “Afrika”, Ç₆, “Amerika”, Ç₈, “Endonezya”, Ç₁₆, “Fransa”ya gitmek istediğini belirtirken, Ç₅, “İstemezdim, vatanımdan ayrılınca üzüldüm”, Ç₉, “Gitmek isterdim, çoğu kişinin saygısı yok”, Ç₁₁, “İsterim, ama hiçbir yer kendi ülkeni tutmaz” biçiminde görüşlerini belirtmişlerdir.

Çocukların büyük çoğunluğu küçük çocukların evlenmesinin yanlış olduğunu, yarısı çalışan çocuklara üzüldüğünü, %26,7'si işlediği suçtan dolayı çocuklara ceza verilmemesini ifade etmişlerdir. Çalışan çocuklara yönelik Ç₃, “Arkadaşlık kurarım”, Ç₅, “Fakir değil ama çalışıyorlar, onlar için mutluyum”, Ç₁₃, “Görmedim. Ama bence üzücü bir durum” yanıtını; suç işleyen çocuklara yönelik Ç₅, “En ufak cezalar verilsin isterdim”, Ç₉, “Cezasını çeksin”, Ç₁₄, ise “Adı üstünde suçlu” yanıtını; çocukların evlenmesine yönelik, Ç₅, “Bunu yapanlar kötü ebeveyn. En az 23 yaşında evlenilmeli”, Ç₉, “18 altı olmamalı”, Ç₁₀, “Evlenmeleri yanlış. 18 yaşından sonra evlenilmeli”, Ç₁₄ ise “Yanlış en az 28 yaşında evlenilmeli” yanıtlarını vermişlerdir.

Çocukların %60'ı devletin kendilerine hiçbir hak vermemelerini isterken, %13,3'ü devletten çok şey istediklerini belirtmiştir (Ç₁₀, “Sadece bana değil, bütün çocuklara tüm haklarını vermesini istiyorum”, Ç₁₁, “Bir gün çocuklar ne isterlerse onlar yapılmalı” Ç₁₂,

“İstedğim her şeyi yapma” ve Ç₁₆, “Herkesin bana yardım etmesini istiyorum”).

Çocuklar ellerinde sihirli bir değnek olsa, dünya çocukları için, çocuklar ne isterse yapacaklarını (%33,3), yardım edeceklerini (%16,7), oyun oynamalarını (%16,7) ve eğitim görmelerini (%10) sağlayacaklarını, korunma ve barınma haklarını (%23,3) vereceklerini belirtmiştir. Ç₃, “Her şeyin en iyisini yapardım”, Ç₅, “Onları mutlu edecek bir şeyler yapardım”, Ç₆, “Onlar için her anın en güzel olması için her anı renklendirirdim”, Ç₁₀, “Hiçbir çocuğa kötü davranmamak, şiddet, baskı ve sıkıntıların olmasını önlerdim”, Ç₁₁, “Hepsine iyi bir aile verirdim”, Ç₁₂, “Oyun oynamalarını sağladım, eğitim verirdim, zengin yapardım”, Ç₁₃, “En büyük dilekleri gerçekleşsin isterdim”, Ç₁₆, “Bütün çocukların sonsuzluğunu dilerdim”, Ç₁₇, “Fakir çocukları doyurur ve sevindirirdim” şeklinde yanıtlar vermiştir.

Tablo 5. Araştırmaya Alınan Çocukların Ayrımcılığın Önlenmesine Yönelik Görüşleri

Görüşler	n	%
Okula gidemeyen çocuklar hakkında ne hissediyorsun?		
Üzülürdüm	14	46,7
Acırdım	5	16,7
Yardım etmek isterdim	3	10
Bilmiyorum	8	26,7
Engelli çocuklar hakkında ne hissediyorsun?		
Üzülürdüm	21	70
Yardım etmek isterdim	6	20
Kötü bir durum olduğunu düşünüyorum	3	10
Ten rengi farklı olan çocuklar görseydin neler hissederdin?		
Korkardım	14	46,7
Arkadaşlık kurardım	5	16,7
Üzülürdüm	5	16,7
Hiçbir şey hissetmem	6	20
Türkiye'nin dışından gelen çocukları görünce ne düşünüyorsun?		
Fikrim yok	12	40
Üzülüyorum	13	43,3
Anlayış gösteriyorum	3	10
Kızıyorum	2	6,7

Çocukların %46,7'si okula gidemeyen çocuklara, %70'i engelli çocuklara üzüldüğünü, %46,7'si ten rengi kendisinden farklı bir çocuk gördüğünde korktuğunu, %43,3'ü Türkiye'nin dışından gelen çocukları görünce üzüldüğünü belirtmiştir. Okula gidemeyen çocuklara yönelik olarak; Ç₃, düşüncelerini “Üzülürdüm”, Ç₉, “Şanssız hissederdim”, Ç₁₀ “Onların da okula gitmelerini isterdim”, Ç₁₃, “Üzülürüm, yardım etmek isterim”, Ç₂₄, “Onlara acırdım” ifadelerini kullanmıştır. Ten rengi kendisinden farklı olan çocuklar için Ç₅, “Onlarda insan, oynardım”, Ç₆, “Konuşurdum, hiçbir şey hissetmezdim”, Ç₁₃, “Üzülürdüm, zor bir durum”, Ç₂₈, “Korkardım” şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Çocuklar, engelli çocuklara yönelik olarak görüşlerini Ç₅, “Onları mutlu ederdim, çünkü onların bazıları koşamıyor”, Ç₁₀, “İçim çok kötü oluyor, biraz büyük olsaydım onların hastane parasını öderdim”, Ç₁₃, “Onlara elimden gelen gayreti yapardım” biçiminde belirtmişlerdir.

Türkiye'nin dışından gelen çocuklara yönelik Ç₅, “Onlar için üzüliyorum”, Ç₁₁, “Onların fikirlerine anlayış gösteriyorum”, Ç₁₃ ise “Her yeri gezip tozsunlar yeter” gibi görüşler belirtmişlerdir.

Tablo 6. Araştırmaya Alınan Çocukların Görüşlere Saygı Hakkına Ait Görüşleri

Görüşler	n	%
Düşüncelerini rahatça söyleyemeseydin ne hissederdin?		
Kötü hissederdim	17	56,7
Zaten söyleyemiyorum	13	43,3
Seninle aynı dili konuşamayan arkadaşlarınla nasıl anlaşıyorsun?		
Üzülürdüm	11	36,7
El işaretleri ile anlaşıyorum	7	23,3
Konuşmuyorum	4	13,3
Böyle arkadaşım yok	8	26,7
Arkadaşların konuşurken dinliyor musun?		
Evet	25	83,3
Hayır	5	16,7

Araştırmaya dâhil edilen çocukların, %56,7'si aklından geçenleri her yerde rahatça söyleyemediğinde kendini kötü hissedeceğini belirtirken, %43,3'ü zaten söyleyemediğini belirtmiştir. Çocuklardan Ç₅, “İçimde buruk biri olurdu”, Ç₇, “Kötü hissederdim”, Ç₉, “Zaten

söyleyemiyorum”, Ç₁₃, “*Pısrık hissederdim*” ve Ç₁₄, “*Sıkıştırılmış hissederdim*” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Çevresinde aynı dili konuşamayan çocuklara, çocukların %36,7’si üzüldüklerini belirtmiştir. Çocuklardan Ç₃, “*Üzülürüm*” Ç₅, “*Elimle anlaşmaya çalışıyorum*”, Ç₁₄, ise “*Bu çocuklarla konuşmuyorum*” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Çocukların %83,3’ü arkadaşları konuşurken onları dinlediğini ifade etmiştir. Çocuklardan Ç₅, “*Evet, onları seviyorum*”, Ç₈, “*Dinliyorum, anlamak için*”, Ç₁₁, “*Onların fikirlerine saygı gösteriyorum*” şeklinde görüşlere sahiptir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, çocukların kendi hakları konusundaki görüşleri nitel araştırma yöntemleri kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda çocukların, çocuk haklarına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış soru formu biçiminde hazırlanan nitel görüşme formu kullanılmıştır. Çalışmada, çocuğun yaşam kalitesini ve memnuniyetini ön plana alan ve belirlemeye çalışan çocuğun iyi olma hali (child well-being) yaklaşımı kapsamında (Uyan-Semerci vd., 2012), çocukların öznel perspektiflerinin dikkate alınması ve çocuğun araştırmanın aktif katılımcısı haline gelmesi amaçlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yaşama hakkı, işkenceye maruz kalmama hakkı, eğitim hakkı, özel hayatın dokunulmazlığı hakkı, düşüncüyü açıklama özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü gibi tüm insanlar için geçerli hak ve özgürlüklerin yanı sıra oyun hakkı, eğlenme hakkı, ailenin birlikteliği hakkı, kaçırılmaya karşı korunma ve ayrımcılığa karşı korunma hakkı gibi çocuklara yönelik özel haklar da bulunmaktadır (Çakmak, 2013; Hammarbeg, 2012; Lansdown, 2014; Shumba, 2003). Bu doğrultuda araştırmaya alınan çocukların %43,3’ünün Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan kendilerine yönelik özel hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı belirlenmiş, %53,3’ünün ise devletin çocuklara yönelik görevleri hakkında bilgi sahibi olmadığı, %90’ının çocuk hakları gününü bilmediği saptanmıştır. Örneğin Çocuklardan Ç₄, “*Çocukların günü demek*”, Ç₁₇, “*Çocukların hakları demek*” olarak görüşlerini ifade etmiştir. Bu nitel bulgular, evrensel

olarak tüm dünya ülkelerinde her yıl 20 Kasım'da kutlanmakta olan Dünya Çocuk Hakları Günü'ne yönelik ders içi etkinliklerin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullar için tespit edilen (08.06.2017 tarihli 30090 sayılı Resmi Gazete) ve belirli gün ve haftalar çizelgesinde yer alan Dünya Çocuk Hakları Günü'ne yönelik tanıtım faaliyetlerinin yeterli düzeyde yapılmadığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde “Kaç yaşından sonra yetişkin oluruz?” sorusuna çocuklardan Ç₁ “12 yaşındaki herkese çocuk denir”, Ç₄ “18 yaşını bitirmiş olana denir”, Ç₁₇, “15 yaşından sonra yetişkin oluruz” ve Ç₂₈, “Bilmiyorum. Fikrim yok” yanıtlarını vermişlerdir. Araştırmaya alınan çocukların yarısı çocuğun tanımına yönelik Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin birinci maddesinden bihaberdir. Bu bulgu yukarıdaki yoruma ek olarak, çocukların gelişim ve eğitiminden sorumlu olan öğretmen ve anne-babaların çoğunluğunun çocuk hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarının ve çocuk hakları konusunda farkındalık yaratmamalarının bir sonucu olabilir (Ersoy, 2012; Shumba, 2003).

Hem okul programını doğrudan aktaran, hem de okul iklimini etkileyen bir kişi olması nedeniyle, öğretmenin çocuk hakları konusunda duyarlı, bilgili ve deneyimli olması gereklidir. Demokratik tutumların sergilendiği ve şiddetten uzak bir okul ikliminden söz edebilmek için sözleşme içeriğinin başta öğretmenler olmak üzere okulun tüm öğeleri tarafından bilinmesi sağlanmalıdır (Karaman-Kepenekci ve Baydık, 2009). Ayrıca çocukların sosyalleşme ihtiyaçlarının karşılandığı okulların adaletin, güvenliğin, eşitliğin, barışın, bütünleşmenin, farklı gruplara saygının ve diğer insan hakları ilkelerinin sergilendiği bir ortama sahip olması (Karaman-Kepenekci, 1999) için demokratik ve çoğulcu bir anlayışla çocuk hakları farkındalığının arttırılmasına yönelik her türlü çaba desteklenmelidir.

Çocukların yasalar ve sözleşmelerle kendilerine tanınan hakları bilmeleri onların temel hakkı olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42. maddesine göre çocuk haklarının çocuklara ve yetişkinlere öğretilmesi öngörülmüştür. Bu nedenle okullar çocukların eğitim haklarını gerçekleştirmenin ötesinde, çocukların haklarını öğrendiği ve uygulandığı kurumlar haline getirilmelidir (Neslitürk ve Ersoy, 2007). Bu kapsamda çocukların kendine değer verme duygusunu geliştirmek amacıyla çocukların

haklarını düzenleyen uluslararası belgelerin tanıtımının okullarda yapılması önemlidir. Dünya Çocuk Hakları Günü dolayısıyla okullarda başta öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin yer ve sorumluluk aldığı geniş katılımlı etkinlikler düzenlenebilir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi yalnızca insan haklarıyla ilgili bir yasal düzenleme olarak görülmemelidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk hakları konusunda uluslararası bir birikimin yansıması olarak çocuklar ve aileleri kapsamına alarak taraf devletler için bağlayıcı hükümleri içeren genel bir çerçeveyi ifade etmektedir (Roose ve De Bie, 2008). Bununla birlikte çocukların iyi olma halini anlamaya yönelik normatif çerçeveyi çizerek (Uyan-Semerci vd., 2012) çocuk haklarının temini ve korunması konusunda taraf devletlere sorumluluklar yüklenmiştir. Bu bağlamda araştırmaya alınan çocuklara “*Anne ve babanın çocuklarıyla ilgili görevleri neler olabilir?*” sorusu yöneltildiğinde çocukların %40’ı bu soruya “*Bilmiyorum*” yanıtını vermiştir. Buna karşın çocuklardan bazıları Ç₁₄ “*Okula göndermek, iyi davranmak*” ve Ç₂₅ “*Beslemek, onlara bir aile ortamı sunup, çocuğun kendini güvende hissedebilmesini sağlamaktır*” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Benzer şekilde çocuklara devletin çocuklarla ilgili görevleri sorulduğunda, çocukların %53,3’ü bu soruya “*Bilmiyorum*” yanıtını vermişken bazı çocuklar Ç₁₁ “*Sahiplenilmeyen çocukları evlat edinmek*” Ç₁₅ “*Eğitime yardımcı olmak*” Ç₂₁, “*Daha fazla imkân sağlamak*”, Ç₂₂, “*Çocukları korumak*” yönündeki görüşlerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte “*Çocukların yaşamaları ve gelişmesi için neler yapılabilir?*” sorusuna “*Bilmiyorum*” yanıtını verenlerin oranı %46,7’dir. Bu nicel ve nitel bulgular, araştırmaya alınan çocukların haklarını yeterince bilmediklerini veya sözleşme gereği sahip oldukları hakları ifade etmek konusunda yeterince etkili olmadıklarını göstermektedir. Bu doğrultuda öncelikle Çocuk Hakları Sözleşmesi hakkında öğretmen ve aile farkındalığının artırılması yönünde okullarda etkinlikler yapılabilir, insan hakları ile ilgili tüm ilkeler okul ortamına sızdırılabilir. Sonuçta bu bulgu, çocuk haklarının başta çocuklara ve ebeveynlere tanıtılması ve öğretilmesi konusunda yeni yaklaşımların ve yöntemlerin uygulamasını zorunlu kılmaktadır.

Çocuğun bedensel, düşünsel ve duygusal gelişimi sevgi dolu sıcak bir ortamda yetişmesine bağlı olsa da çocuğun toplumun bir parçası olarak korunmasında sahip olduğu hukuki haklarının önemi

yadsınmamalıdır. Bu nedenle çağdaş uygarlığın bir göstergesi olarak çocuğun yetişmesi ile ilgili eğitsel önlemlerin alınması yanında onun aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kurallarına da ihtiyaç duyulmaktadır (Akyüz, 2012). Araştırmaya alınan çocukların %36,6'sının ad ve soyadlarına, %60'ının nüfus cüzdanına yönelik bir açıklama getirememesi onların hukuki haklarının yanı sıra sahip oldukları vatandaşlık hakları konusunda da yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Diğer yandan çocukların %26,7'si "*Senin adın ve soyadın olmasaydı neler olurdu?*" sorusuna "*Karışıklık olurdu*" yanıtını vermişlerdir. Örneğin çocuklardan Ç₈, "*İnsanlar benim kim olduğumu bilmezler*", Ç₁₂, "*Başka biri sanılırdım*" yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu bulgu Doğan ve Durualp tarafından yapılan araştırmanın bulguları ile örtüşmemektedir. Doğan ve Durualp (2010) tarafından yapılan araştırmada dördüncü sınıfa devam eden çocukların %90,7'si her çocuk doğduğunda ona bir isim verilmesi ve çocuğun nüfus kütüğüne kaydedilmesi konusunda bilgi sahibi iken beşinci sınıfa devam eden çocuklarda bu oran %95,6'ya yükselmiştir. Bununla birlikte ilköğretim öğrencilerine yönelik araştırmalarda, çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan haklarından genel olarak haberdar oldukları belirtilmiştir (Kavaklı ve Boztaş, 2011; Demir, Aslantürk ve Güyük, 2011; Can-Yaşar, İnal, Uyanık ve Özsüer, 2011).

Çocuğun uygun yaşam standartlarına sahip olması onun yaşama hakları ile doğrudan ilgilidir. Bu bağlamda araştırmaya alınan çocukların %43,3'ü yaşama hakkını duymadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırma bulguları çocukların %46,6'sı çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan korunma ve barınma haklarına yönelik her hangi bir bilgisinin olmadığını göstermektedir. Özellikle tıbbi bakım, barınma, beslenme gibi temel gereksinimlerin karşılanmasını öngören yaşama hakları ile korunma ve barınma hakları konularında çocuklar okul öncesi dönemden itibaren bilgilendirilmesi önemli ve gereklidir. Araştırmaya alınan çocukların %46,6'sı çocukların yaşaması ve gelişmesi için neler yapılması gerektiği konusunda fikir beyan etmemiştir. Bu bulgu çocukların kendi haklarından habersiz olduklarını veya katılım için düşüncelerini ifade etmek konusunda yeterli düzeyde istekli olmadıklarını gösterebilir. Bu bağlamda, çocukların katılım kültürüne sahip olabilmeleri ve her platformda düşüncelerini açıkça ifade

edebilmeleri için okullarda bu konuda destekleyici nitelikte eğitimler verilmesi gerekebilir. Ayrıca her düzeydeki okullarda öğrenim gören çocuklara vatandaşlık eğitiminin verilmesi, çocukların vatandaş kimliğinin gelişmesine katkı sağlayarak onları hakları konusunda bilgilendirebilir.

Araştırmaya alınan çocukların %46,7'si çevrelerinde rengi farklı çocuklar gördüklerinde korktuklarını ifade etmişlerdir. Buna karşın Ç₅ "Onlarda insan, oynardım" demiştir. Kuşkusuz birlikte yaşama kültürü kapsamında bir arada yaşamanın kaçınılmaz unsurlarından birisi de iletişimdir. İletişim bireyler arasında çeşitli farklılıklar bulunsun veya bulunmasın sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanlar arasında gerçekleşen duygu, düşünce ve enformasyon paylaşımına dair her türlü etkileşim iletişim olarak kabul edildiğinden çocukların empati yaparak kendileri gibi olmayan bireylerin ne düşündüğünü, ne hissettiğini ve neden nasıl davrandığını anlamaya çalışmaları gerekmektedir (Karaca, 2012). Böylelikle çocuklar etkili iletişim kurmak yoluyla kendileri gibi olmayan bireylerin sorunlarına akılcı çözüm yolları üretebileceklerdir. Bu doğrultuda farklılıklara hoşgörü ve empati temelinde, "öteki"leri dışlamadan onların yaşam tarzını, örf ve adetlerini, kültürlerini yakından tanıyıp ötekini kabullenmenin, anlamının ve birlikte yaşamayı mümkün kılmının önünü açacak bir eğitim anlayışı ve pratiğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmaya alınan çocukların %46,7'si engelli bireylerin hangi haklara sahip olması gerektiğinden bihaberdir. 2014 yılında yayınlanan bir araştırma, konumuz açısından ilginç sonuçları ortaya koyabilir. Araştırmada, çocuklar ve gençlerin şekillenmesinde ağırlıklı bir role sahip olan öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumlarının beklenen düzeyin altında olduğu belirlenmiş, engellilerin topluma katılımları açısından toplumun önyargılarını en önemli engel olarak gören öğretmenlerin bu önyargıları kırmak adına kendilerine düşen görevleri yapmamaları oldukça düşündürücü bulunmuştur. Öğretmenler arasında engellilik türlerinin bilinme oranının düşük olması, ancak ailede bir engellinin bulunması durumunda empati kurulabilmesi bu durumun bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda öğretmenlerin engellilik konusunda eğitim almaları gerektiği öne sürülmüştür (Çolak ve Çetin, 2014). Sonuç olarak öğretmenlerin engelliliğe ilişkin yeterli düzeyde tutum ve bilgiye

sahip olması, engelli bireylerin haklarına yönelik farkındalığın okul ve sınıf ortamlarında canlı tutulmasını sağlayabilir.

Bununla birlikte Uçuş ve Şahin (2012) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğu ve okul yöneticilerinin çocuk haklarını ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni yeterince bilmedikleri, sınıfta ve okul ortamında doğrudan çalışmalar yapmadıkları, ders programlarında ele alındığı kadarıyla yer vermekte oldukları saptanmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin çocuk haklarının yanı sıra engelli bireylerin hakları konusunda da bilinçlendirilmesi ve öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeylerine yönelik etkinliklere -ki ders programlarında yer almasa da- yer vermesi gerekmektedir. Özellikle sınıf ve okul ortamlarında engelli bireylere yönelik sosyal içerikli projeler geliştirilebilir; engelli bireylerin hakları, insan hakları bağlamında değerlendirilerek engelli bireylerin yok sayılma durumlarına ilişkin gerçekçi bir bakış açısı kazandırılabilir.

Araştırmadan elde edilen çarpıcı bulgulardan biri de çocukların yarısının Türkiye'de yaşamak istemediğidir. Araştırmaya alınan çocuklardan Ç_{2,3} "Tokyo", Ç₄ "Afrika", Ç₆ "Amerika", Ç₈ "Endonezya", Ç₁₆ "Fransa" ya gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Buna karşın Ç₅ "İstemezdim, vatanımdan ayrılınca üzülürdüm" yönünde görüş bildirmiştir. Ç₉ "Gitmek isterdim, çoğu kişinin saygısı yok" diyerek kendince bir gerekçe ortaya koymuştur. Toplumsal aidiyet görünümleri ile ilgili olduğu düşünülen bu bulgunun, milliyet ilkesinin merkeze yerleştirildiği ulusal aidiyet olgusuyla ilişkili olduğunu söylemek pekâlâ mümkündür. Kolektif bilincin bireysel bilinçler üstündeki ağırlığının azaldığı, ortak inanç ve değerlerin bireylerce yorumlandığı ve bunlara uymada serbestlik marjının genişlediği modern toplumlarda benzerlik ilkesi önemini yitirmiş olsa da bireyler bir bütünün işleyişinin parçası oldukları bilincine sahip olmalıdırlar (Alptekin, 2011). Bununla birlikte ergenlik döneminde büyük önem taşıyan aidiyet duygusu açısından okul ortamı, birçok ergen için üyelik duygularını ve ilişkilerini geliştirmek için birincil yer olarak kabul edilmektedir (Booker, 2004). Özellikle şiddetten uzak güvenli okul ortamının oluşturulması, ortak bir aidiyet ve bağlılık duygusunun gelişmesini sağlarken öğrencilerin en geniş toplumsal yapı olan millet etrafında bütünleşmesi konusunda önemli rol oynayabilir. Bu bağlamda aidiyet sorunlarının çözümüne yönelik

olumlu ve güvenli bir okul ortamının oluşturulması amacıyla öğrencilerin öğretmen ve okul yöneticileri tarafından desteklenmesi ve okulda kendilerini güvende hissetmesi, karar süreçlerine katılımı, öğrencilerin ve öğretmenlerin başarı yönelimli olmaları, öğretmenlerin yeni ve çeşitli öğretim yöntemlerini kullanmaları sağlanabilir (Çalık, Kurt ve Çalık, 2011).

Araştırmaya alınan çocukların okula gidemeyen çocuklara yönelik görüşleri Ç₃ “Üzülürdüm”, Ç₉ “Şanssız hissederdim”, Ç₁₀ “Onların da okula gitmelerini isterdim”, Ç₁₃ “Üzülürüm, yardım etmek isterim” biçimindedir. Engelli çocuklar hakkındaki görüşleri Ç₅ “Onları mutlu ederdim, çünkü onların bazıları koşamıyor”, Ç₁₀ “İçim çok kötü oluyor, biraz büyük olsaydım onların hastane parasını öderdim”, Ç₁₃ “Onlara elimden gelen gayreti yapardım” şeklinde belirtmişlerdir. Buna ek olarak Türkiye’nin dışından gelen çocuklara yönelik Ç₅ “Onlar için üzülüyorum”, Ç₁₁ “Onların fikirlerine anlayış gösteriyorum”, Ç₁₃ ise “Her yeri gezip tozsunlar yeter” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Çocukların engelli olması, sosyoekonomik nedenlerle çalışmak zorunda bırakılmaları, eğitimden mahrum kalmaları istenmeyen durumlardır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyine paralel olarak bu problemler yaşanmaya devam etmektedir. Dünyadaki gelişmeler, farklı kültürlere, farklı kökenlere ve farklı özelliklere sahip bireylerin bir arada, uyumlu bir biçimde yaşamalarını gerektirmektedir. Farklı bireylerden oluşan toplumların uyum içinde yaşamaları uzlaşma kültürünün yaratılmasına, farklılıkların zenginlik olarak algılanmasına ve farklılıklara saygı gösterilmesine bağlıdır.

Elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Okul öncesi eğitimden başlayarak her düzeydeki okullarda çocuk haklarının tanıtımına yönelik etkinlikler yapılabilir.
- Çocukların sahip olduğu özel haklara yönelik okullarda özel hakları tanıtıcı etkinlikler düzenlenebilir.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan haklar başta okul panoları olmak üzere çeşitli alanlarda sergilenebilir.
- Ebeveynlerin katılım ve desteği ile Çocuk Hakları Günü kutlanabilir.

- Ebeveynlerin çocukları ile ilgili sorumlulukları hakkında okul yönetimleri bilgilendirme amaçlı toplantılar düzenleyebilir.

KAYNAKÇA

Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi.

Alptekin, D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Baykara, K. (2010). *Çocuğun Eğitim Hakkı. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları* (Ed. H. Acar ve İ. İçağasıoğlu- Çoban). Ankara: Maya Akademi.

Bilir-Seyhan, G. ve Arslan-Cansever, B. (2017). Öğretmen adaylarının “çocuk haklarına” ilişkin algılarının materyal tasarımları ve görüşleri çerçevesinde incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 98-119.

Booker, C.K. (2004). Exploring School Belonging and Academic Achievement in African American Adolescent. *Curriculum and Teaching Dialogue*, 6 (2), 131-143. Bütün-Ayhan, A. (2017). Bilişsel gelişim. N. Aral ve T. Duman (Ed.)Eğitim psikolojisi. İçinde (ss. 104-122). Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Can-Yaşar, M., İnal, G., Uyanık Ö. ve Özsüer, S. (2011). Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi ile Birlikte Yaşayan 12-18 Yaş Arasındaki Çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden Haberdar Olma Düzeylerinin İncelenmesi. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi'nde sunulan bildiri. Çocuk Vakfı, İstanbul.

Çakmak, E. (2013). Çocuk hakları ve medya okuryazarlığı eğitimi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(22), 209-224.

Çalık, T., Kurt, T. ve Çalık, C. (2011). Güvenli Okulun Oluşturulmasında Okul İklimi: Kavramsal Bir Çözümleme. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 4 (1), 73-84.

Çolak, M. ve Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29 (1), 191-211.

Demir, A., Aslantürk, D. ve Giyik, Ş. (2011, Şubat). İstiklal İlköğretim Öğrencilerinin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşleri. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi'nde sunulan bildiri. Çocuk Vakfı, İstanbul.

Dinç, B. (2015). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-ENAD, 3(1), 7-25.

Durualp, E. ve Aral, N. (2015). Oyun temelli sosyal beceri eğitimi. Ankara: Vize Yayınları.

Doğan, İ. ve Durualp, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Alan Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Çocuk Haklarına Dair Görüşlerinin Karşılaştırılması. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi'nde sunulan bildiri. Çocuk Vakfı, İstanbul.

Ersoy, A.F. (2012). Vatandaşlık Eğitiminde İhmal Edilen Bir Alan: Evde ve Okulda Çocuk Haklarının Eğitimi. International Online Journal of Educational Sciences, 4 (2), 359-376.

Fazlıoğlu, Z. (2007). Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan Çocuk Hakları Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Fazlıoğlu, Y. (2017). Sosyal gelişim. N. Aral ve T. Duman (Ed.) Eğitim psikolojisi. İçinde (ss: 154-172). Ankara: Pegem Akademi.

Flowers, N. (2007). Compasito: Manuel on Human Rights Education For Children. http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_0/pdf/3.pdf. adresinden 4.08.2016 tarihinde erişilmiştir.

Hammarbeg, T. (2012). Avrupa’da insan hakları. (Çev. A. Ekmekçi). İstanbul: İletişim Yayınları.

İnal, K. (2014). Çocuk ve demokrasi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Jones, G. (2005). Children and Development Rights, Globalization and Poverty. Progress in Development Studies, 5 (4), 336-342.

Karaca, M. (2012). Farklılaşma, Bütünleşme Ve Birlikte Yaşama Üzerine. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 226-238.

Karakaş, B. ve Çevik, Ö.C. (2016). Çocuk refahı: Çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(3), 887-906.

Karaman-Kepenekci, Y. (1999). İlköğretimde İnsan Hakları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1 (32), 227-236.

Karaman-Kepenekci, Y. ve Baydık, B. (2009). Zihin Engelliler Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1 (42), 329-350.

Karaman- Kepenekçi, Y. (2010). Eğitimin hukuki temelleri. Y. Karaman-Kepenekçi ve P. Taşkın (Ed.) Eğitim bilimine giriş. İçinde (ss: 51-76). Ankara: Pegem Akademi.

Kavaklı, A. ve Boztaş, A. (2011, Şubat). Çocuklar Haklarından Haberdar mı?. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi'nde sunulan bildiri. Çocuk Vakfı, İstanbul.

Landsdown, G., Jimerson, S.R. ve Shahroozi, R. (2014). Children's rights and school psychology: Children's right to participation. Journal of School Psychology, 52(1), 3-12.

Müftü, G. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesi. Milli Eğitim Dergisi, 151.http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/51/muftu.htm. adresinden 04.08.2016 tarihinde erişilmiştir.

Neslitürk, S. ve Ersoy, A.F. (2007). Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarının Öğretimine İlişkin Görüşleri. Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi, 3 (2), 245-257.

Örün, E. ve Tatlı, M.M. (2012). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre Türk çocuklarının sağlık ve sosyal haklar açısından durumu. Yeni Tıp Dergisi, 29(3), 32-137.

Roose, R. ve De Bie, M. (2008). [Children's Rights: A Challenge For Social Work](#). International Social Work, 51 (1), 37-46.

Shumba, A. (2003). Children's Rights in Schools: What Do Teachers Know?. Child Abuse Review, 12, 251-260.

Tiryakioğlu, B. (2001). Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku. Ankara: Başbakanlık A.A.K. Bilim Serisi.

Tuğrul, B. ve Yılmaz, H.H. (2013). Toplum temelli erken çocukluk hizmeti sunumu kılavuzu. Ankara: UNICEF Türkiye Ofisi.

Uçuş, Ş. ve Şahin, A. E. (2012). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1 (3), 25-41.

Uçuş, Ş. (2013). Çocuk hakları eğitim programının hazırlanması ve değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

UNESCO(2014). Child rights education toolkit: Rooting child rights in early childhood education: Primary and secondary schools.http://www.unicef.org/crc/files/UNICEF_CRE_Toolkit_FINL_webversio17041.pdf. 31.10. 2017 tarihinde erişilmiştir.

Unutkan, Ö.P. (2008). İnsan Hakları, Çocuk Hakları ve Eğitimi (Ed. A. Oktay). İçinde Eğitim Bilimine Giriş. (ss: 98-120). Ankara: PegemAkademi Yayıncılık.

Uyan-Semerci, P., Müderrisoğlu, S., Karatay, A., Ekim Akkan, B., Kılıç, Z., Oy, B. ve Uran, Ş. (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Washington, F. (2010). 5-6 Yaş Grubu Çocuklarına Uygulanan Aile Katılımlı Çocuk Hakları Eğitimi Programının Etkililiğinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yıldırım-Doğru, S.S. (2015). Yasal düzenlemeler. S.S. Yıldırım Doğru (Ed.) Çocuk hakları ve koruma: Aile refahı ve koruma. İçinde (ss: 1-38). Ankara: Eğiten Kitap.